

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

Mål nr

meddelat i Stockholm den 4 juni 2015

Ö 5933-13

KLAGANDE

Dödsboet efter Nils-Erik Anderberg, 380601-4118

Ställföreträdare: Advokat AK

KÄRANDE I TINGSRÄTTEN

1. AA

2. HA

Ombud för 1 och 2: Advokat SB

SVARANDE I TINGSRÄTTEN

3. HEA

Ombud: Advokat ÅB

SAKEN

Intervention

Dok.Id 106186

HÖGSTA DOMSTOLEN
Riddarhustorget 8

Postadress
Box 2066
103 12 Stockholm

Telefon 08-561 666 00
Telefax 08-561 666 86
E-post:
hogsta.domstolen@dom.se
www.hogstadamstolen.se

Expeditionstid
08:45-12:00
13:15-15:00

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten över Skåne och Blekinges beslut 2013-11-04 i mål Ö 1371-13

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

Dödsboet efter Nils-Erik Anderberg ska ersätta AA och HA för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 21 080 kr avseende arvode. På beloppet ska dödsboet betala ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens beslut.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Dödsboet efter Nils-Erik Anderberg har yrkat bifall till sin ansökan om intervention. Dödsboet har också yrkat att boet ska befrias från skyldigheten att ersätta AA och HA för deras rättegångskostnad i tingsrätten samt yrkat ersättning för boets rättegångskostnad i hovrätten.

AA och HA har motsatt sig att hovrättens beslut ändras. HEA har tillstyrkt ansökan om intervention.

Såväl dödsboet som AA och HA har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen.

SKÄL

Bakgrund och frågan i Högsta domstolen

1. Nils-Erik Anderberg avled den 16 februari 2012 och efterlämnade hustrun AA samt de två gemensamma barnen HA och HEA. Hustrun och barnen är enda dödsbodelägare i Nils-Erik Anderbergs dödsbo.
2. AA och HA har väckt talan mot HEA med yrkande att tingsrätten ska förklara att Nils-Erik Anderbergs testamenten den 2 januari och den 2 februari 2012 är ogiltiga i sin helhet. Som grund för sin talan har de anfört att testamentena har tillkommit under påverkan av psykisk störning. HEA har bestritt käromålet.
3. Nils-Erik Anderberg var grundare och ägare av företagsgruppen FMT Aircraft Gate Support Systems. Nils-Erik Anderberg har genom de klandrade testamentena förordnat bl.a. att företagsgruppen ska säljas och att kvarlåtenskapen därefter ska fördelas på visst sätt.
4. Dödsboet, företrätt av boutredningsman tillika testamentsexekutor, ansökte vid tingsrätten om att få intervensera i målet på HEAs sida med stöd av 14 kap. 9 § rättegångsbalken. Tingsrätten lämnade ansökan utan bifall. Beslutet överklagades av dödsboet. Hovrätten har lämnat överklagandet utan bifall.
5. Dödsboet har till stöd för sin ansökan om intervention anfört i huvudsak följande. Förordnandet om att företagsgruppen ska säljas utgör en ändamålsbestämmelse. Dödsbodelägarna disponerar inte över sådana bestämmelser. Dödsboet har en skyldighet att försvara förordnandet. Eftersom arvingarna

och dödsboet som sådant är bundna av ändamålsbestämmelsen, förutsatt att testamentet är giltigt, rör målet dödsboets rätt. Dödsboet har därför rätt att delta i rättegången som intervenient.

6. AA och HA har gjort gällande att dödsboet inte har visat sannolika skäl för att processen rör dödsboets rätt på ett sådant sätt att rätt till intervention föreligger. De har anfört bl.a. att förordnandet om försäljning av företagsgruppen inte utgör någon ändamålsbestämmelse. Även om förordnandet skulle anses utgöra en sådan bestämmelse rör inte frågan om testamentets giltighet dödsboets rätt.

7. Tvisten i Högsta domstolen rör frågan om det såvitt gäller försäljningsförordnandet finns förutsättningar för dödsboet att intervensera i målet på HEAs sida. Hur det förhåller sig med detta hänger samman med vad som gäller materiellt för sådana förordnanden.

Försäljningsförordnandet ska verkställas före skifte

8. Grundläggande testamentsrättsliga utgångspunkter är testationsfriheten och respekten för den avlidnes vilja, varifrån görs undantag främst enligt vad som följer av laglotsbestämmelserna. Även testamentariska förordnanden som innebär att egendom ska hanteras på ett visst sätt utan att det motsvaras av någon rätt för annan (ändamålsbestämmelser) ska respekteras.

9. Ändamålsbestämmelser är reglerade i 11 kap. 9 § ärvdabalken. Om en sådan bestämmelse är meddelad beträffande egendom som tillkommer viss arvinge eller testamentstagare, ska han eller hon verkställa förordnandet. I andra fall ska ändamålsbestämmelsen ”verkställas av oskift”, dvs. före

skiftet. Bestämmelsen utgör då inte någon belastning på egendom som tillkommer en viss arvinge eller testamentstagare. I förarbetena tilläggs att en ändamålsbestämmelse inte grundar någon rätt för visst rättssubjekt (jfr NJA II 1930 s. 125 f. och 265 och NJA II 1933 s. 513 och 516).

10. I förarbetena nämns som exempel på ändamålsbestämmelser som belastar viss egendom att en konstsamling, som tillfaller någon i arv eller testamente, på vissa tider ska hållas tillgänglig för allmänheten eller att en arvinge eller testamentstagare åläggs att utge en del av avkastningen från mottagen egendom till behövande. Exempel på ändamålsbestämmelser som ska verkställas före skiftet är förordnande om gravvård eller utgivande av någons efterlämnade skrifter. (Jfr NJA II 1930 s. 125 f.; se även Hjalmar Karlgren, Ändamålsbestämmelse och stiftelse, 1951, s. 19 f. och 37 f.) En ändamålsbestämmelse kan också gå ut på att viss egendom eller dess avkastning ska avsättas för visst ändamål utan att ett visst rättssubjekt utpekas som mottagare. Så kan ske genom stiftelsebildning (t.ex. Nobelstiftelsen och Samfundet De Nio, jfr NJA 1915 s. 57) men även på andra sätt. Från sådana ändamålsbestämmelser bortses här.

11. Förordnandet i förevarande fall utgör en ändamålsbestämmelse som ska verkställas före skiftet. Det testamentariska förordnandet utgör alltså en förpliktelse som inte belastar egendom som tillkommer en viss arvinge eller testamentstagare.

Dödsboet är rätt svarandepart vid en talan mot försäljningsförordnandet

12. Ändamålsbestämmelser som ska verkställas före skifte rör inte egendomsfördelningen mellan arvingar och testamentstagare. Sådana förordnanden utgör föreskrifter om hur det ska förfaras med egendomen i

dödsboet. De kan ofta ses som hanteringsföreskrifter till boutredningsförvaltningen. Det kan som här handla om att värdet av viss egendom ska realiseras genom försäljning, men det kan också tänkas att förordnandet går ut på att viss egendom ska förstöras, såsom t.ex. viss korrespondens eller ofullbordade konstverk eller skrifter. Att en i ett testamente given ändamålsbestämmelse har karaktär av hanteringsföreskrift hindrar inte att den är rättsligt bindande för boets förvaltning. Arvingar och testamentstagare förfogar inte över sådana ändamålsbestämmelser.

13. Att arvingar och testamentstagare inte disponerar över ändamålsbestämmelser i ett testamente medför att frågan om giltigheten av en sådan bestämmelse inte kan med bindande verkan prövas i en dispositiv process mellan arvingar och testamentstagare. Det innebär att om testamentet i en process mellan arvingar och testamentstagare förklaras vara ogiltigt, så omfattar domens rättskraft inte en i testamentet intagen ändamålsbestämmelse. Det har antagits att den som vill få en prövning av en ändamålsbestämmelse, som vilar på den oskiftade kvarlåtenskapen och som därmed inte kan angripas genom en talan mot annan arvinge eller testamentstagare, i stället kan väcka talan mot testamentsexekutor eller boutredningsman med yrkande om förordnandets ogiltighet (se Harry Guldberg, Några spörsmål rörande testamentarisk ändamålsbestämmelse, SvJT 1934 s. 121 f.; jfr NJA 1899 s. 319).

14. Frågan om rätt motpart vid en talan av nu aktuellt slag bör avgöras förutsättningslöst, inte minst mot bakgrund av att de uttalanden som gjorts om att talan ska väckas mot testamentsexekutor eller boutredningsman inte har följts upp genom vägledande rättspraxis. Det finns alltså anledning att överväga vad som är den lämpligaste ordningen.

15. Ett dödsbo är en juridisk person som genom dödsbodelägarna gemensamt förvaltar den dödes egendom under boets utredning. Ett ändamålsförordnande som har den oskiftade kvarlåtenskapen som föremål rör alltså boets egendom. Mot den bakgrunden och med beaktande av att en testaments-exekutor respektive en boutredningsman åtminstone med ett nutida synsätt bör ses som endast representanter för dödsboet såsom juridisk person, framstår det som närliggande att se boet som rätt svarandepart i en tvist om giltigheten av ett sådant ändamålsförordnande som ska verkställas före skifte.

16. I samma riktning talar hänsynen till den avlidnes vilja. Den som har godtagit att vara testamentsexekutor kan inte antas vara skyldig att fullgöra sitt uppdrag, om det innebär att han personligen måste inta ställning som part i en rättegång rörande giltigheten av ett ändamålsförordnande. Och om ingen testamentsexekutor har förordnats (eller den som har förordnats frånträder), så kan det bli svårt att finna någon som är villig att ta på sig ett boutredningsmannauppdrag som kommer att leda till ställningen av part i en sådan rättegång. Om däremot dödsboet intar partsställning med en testaments-exekutor eller en boutredningsman som företrädare, så lär betänkligheterna mot ett sådant uppdrag minska och därmed förutsättningarna för ett försvar av förordnandet bli bättre.

17. Det ska tilläggas att om testator inte har förordnat någon testaments-exekutor, så finns det alltid en risk för att dödsbodelägarna negligerar en ändamålsbestämmelse utan att det finns någon som kan ingripa mot det. Den risken förändras dock inte med en ordning som innebär att en boutredningsman, om sådan utses, är att se som rätt part vid en talan om ogiltighet av ett förordnande som ska verkställas före skiftet. Och om en boutredningsman förordnas kan han som företrädare för dödsboet försvara förordnandet likaväl som om han själv intog partsställning. Det finns i det hänseendet anledning att

notera att en testamentarisk ändamålsbestämmelse bör, även om dess föremål inte tillgodoser någon annans intresse än testators eget, kunna vara ett skäl att inte entlediga boutredningsmannen ens om samtliga dödsbodelägare är ense om det (jfr 19 kap. 6 § ärvdabalken).

18. Slutsatsen är att dödsboet är rätt svarandepart rörande en talan om ogiltighet av en ändamålsbestämmelse som ska verkställas före skifte. Till den del AAs och HAs talan gäller giltigheten av försäljningsförordnandet, skulle de således rätteligen ha stämt Nils-Erik Anderbergs dödsbo.

Interventionsrätt saknas

19. Enligt 14 kap. 9 § rättegångsbalken har den som inte är part i rättegången, men påstår att saken rör hans rätt och visar sannolika skäl för sitt påstående, rätt att inträda som intervenient i målet. Bestämmelsen ger uttryck för den grundläggande principen att rätt till intervention förutsätter ett befogat interventionsintresse. Vad dödsboet önskar uppnå med sin ansökan om intervention är att Nils-Erik Anderbergs förordnande om försäljning av företagsgruppen ska komma till verkställighet eller i allt fall prövas i en ordning där hans i testamente uttryckta vilja är representerad genom boet.

20. Frågan om giltigheten av den aktuella ändamålsbestämmelsen kan emellertid inte avgöras bindande genom en process mellan dödsbodelägarna. Det intresse som ligger till grund för ansökan om intervention berörs således endast på så sätt att påståendet att testamentena har tillkommit under påverkan av en psykisk störning kommer att prövas till den del klandertalan kan anses avse annat än ändamålsbestämmelsen. Den bedömning som i det hänseendet kan komma att göras i klander målet mellan dödsbodelägarna får dock inte inverka på en motsvarande bedömning i ett eventuellt senare mål med döds-

boet som part, där försäljningsförordnandets giltighet kommer till prövning. Vad som brukar kallas bevisverkan kan därför inte utgöra ett tillräckligt skäl för intervention.

21. Av det föregående följer att dödsboet inte har rätt att intervensera i målet. Dödsboets överklagande ska därför avslås. Med den utgången ska dödsboet ersätta AA och HA för deras rättegångskostnader i Högsta domstolen.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog, Gudmund Toijer, Göran Lambertz, Ingemar Persson (referent) och Svante O. Johansson
Föredragande justitiesekreterare: Åsa Brundin